

سرشناسه:	مصباح، عبدالرئوف، ۱۳۵۳
عنوان و نام پدیدآور:	احکام فقهی فعالیت‌های انتخاباتی از منظر فقه امامیه و مذهب حنفی، عبدالرئوف مصباح
مشخصات نشر:	قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۰۰
مرجع تولید:	مجتمع آموزش عالی فقه
مشخصات ظاهری:	۴۵۶ ص. ۵/۱۴×۵/۲۱، ۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۸۸۱-۰
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۸۸۱-۰
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا
موضوع:	انتخابات - جنبه‌های مذهبی - اسلام، Elections - Religious aspects - Islam
موضوع:	انتخابات - قوانین و مقررات (فقه)، Election law (Islamic law)
شناسه افزوده:	جامعه المصطفی ﷺ العالمية، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شناسه افزوده:	AlmustafaiInternational University AlmustafaiInternational Translation and Publication Center
زده‌بندی کنگره:	BP۲۳۱
زده‌بندی دیوبندی:	۲۹۷/۴۸۳۲
شماره کتابشناسی ملی:	۸۵۷۰۲۲۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی:	فیبا

BP۱۱۸۷

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

احکام فقهی فعالیت‌های انتخاباتی از منظر فقه امامیه و مذهب حنفی

مؤلف: عبدالرئوف مصباح

چاپ اول: ۱۴۰۰ش / ۱۴۴۳ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ ● قیمت: ۹۴۰،۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

● ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸؛

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ / دوزنگاز: داخلی ۰۹۱۰۵ ۳۷۸۳۹۳۰۹

● ایران، قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

✉ miup@pub.miu.ac.ir   🌐 http://buy-pub.miu.ac.ir   📧 pub_almustafa

با تشکر از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: سید محمدرضا جعفری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: ایوب جمالی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

با توجه به هزینه‌ها و مشکلات عدیده، هر شخص حقیقی یا حقوقی که اقدام به چاپ، بازنویسی، کپی، تکثیر و یا هرگونه برداشت جهت تهیه کتاب و تبدیل آن به جزوه، ed، فایل الکترونیکی pdf، اسکن، عکسبرداری و یا انتشار در فضای مجازی نماید، شرعاً مجاز نمی‌باشد و پیگرد قانونی خواهد داشت.

احكام فقهی فعالیت های انتخاباتی از منظر فقه امامیه و مذهب حنفی

عبدالرئوف مصباح

مرکز بین المللی

ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

«جامعة المصطفی علیه السلام العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی علیه السلام «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی علیه السلام

فهرست

مقدمه	۱۳
۱. مباحث مقدماتی	۱۷
مفاهیم	۱۷
حکم در لغت و اصطلاح	۱۷
حق در لغت؛ فقه و حقوق	۱۹
تکلیف	۲۱
رابطه حکم و تکلیف	۲۲
فقه	۲۲
شیعه در لغت و اصطلاح	۲۳
مذهب حنفی	۲۶
مفهوم شناسی انتخابات و فعالیت های انتخاباتی	۲۷
۱. فعالیت های انتخاباتی	۲۷
۲. احکام انتخابات	۲۹
الف) مشروعیت انتخابات	۲۹
ب) جایگاه و نقش مردم	۳۳
یکم. نقش تأسیسی مردم	۳۴
دوم. نقش مشورتی مردم	۳۷
سوم. مسئولیت اجتماعی مردم	۳۸

- ج) حق یا تکلیف بودن انتخابات و فعالیت‌های انتخاباتی _____ ۳۹
- د) اقسام فعالیت‌های انتخاباتی _____ ۴۶
- ه) گستره و قلمرو فعالیت‌های انتخاباتی از منظر فقه شیعه _____ ۴۸
- و) گستره و قلمرو فعالیت‌های انتخاباتی از منظر فقه حنفی _____ ۴۹
۳. کارویژه فعالیت‌های انتخاباتی و انتخابات _____ ۵۴
- الف) تأمین مشارکت مردم _____ ۵۶
- ب) انتقال مسالمت‌آمیز قدرت _____ ۵۶
- ج) پاسخ‌گویی حکومت به مطالبات مردم _____ ۵۷
- د) تقویت روابط ملت - دولت _____ ۵۸
- ه) رشد فرهنگ سیاسی _____ ۵۹
۲. فعالیت‌های انتخاباتی از دیدگاه فقهای شیعه و حنفی _____ ۶۹
- فعالیت‌های انتخاباتی و فقهای متأخر و معاصر شیعه _____ ۷۲
۱. آخوند خراسانی _____ ۷۲
۲. میرزا حسین نائینی _____ ۸۱
۳. آیت‌الله شهید صدر _____ ۸۳
۴. امام خمینی رحمته‌الله علیه _____ ۸۵
۵. آیت‌الله سید ابوالقاسم خویی _____ ۹۲
۶. آیت‌الله سید علی خامنه‌ای عنه‌الله _____ ۹۹
۷. آیت‌الله حسینعلی منتظری _____ ۱۰۲
۸. آیت‌الله شهید مرتضی مطهری _____ ۱۰۵
- الف) حق _____ ۱۰۶
- ب) آزادی _____ ۱۰۷
- ج) عدالت _____ ۱۰۸
- د) قدرت _____ ۱۰۹
۹. آیت‌الله شیخ محمد اسحاق فیاض _____ ۱۱۱
۱۰. آیت‌الله محمد آصف محسنی قندهاری _____ ۱۱۶
۱۱. آیت‌الله عبدالله جوادی آملی _____ ۱۱۹

۱۲۲. آیت الله محمدتقی مصباح یزدی _____
۱۲۵. علامه محمدتقی جعفری _____
۱۲۷. فعالیت های انتخاباتی و فقهای پیشین و معاصر حنفی _____
۱۲۹. ۱. اهل سنت و رویکرد فقهی به مسئله امامت و خلافت _____
۱۳۲. ۲. رویکرد ماتریدیه به مسئله امامت _____
۱۳۳. ۳. تفاوت مقام نبوت و امامت و کارکرد آن از منظر متفکران حنفی _____
۱۳۹. ۴. شیوه و روش تعیین امام در نظام اعتقادی ماتریدیه _____
۱۴۶. ۵. نقد دیدگاه ماتریدیان حنفی _____
۱۶۵. الف) سید قطب _____
۱۶۹. ب) شیخ محمد عبده _____
۱۷۱. ج) محمد رشید رضا _____
۱۷۶. د) علی عبدالرزاق _____
۱۷۸. ه) عبدالقادر عوده _____
۱۸۶. و) عبدالرزاق احمد سنهوری _____
۱۸۷. ز) یوسف قرضاوی _____
۱۹۱. ح) اقبال لاهوری _____
۱۹۳. ط) سیدابوالاعلی مودودی _____
۱۹۴. یکم. ضرورت حکومت اسلامی در اندیشه مودودی _____
۱۹۵. دوم. حاکمیت الله و حاکمیت جاهلیت _____
۱۹۶. سوم. خلافت همگانی و مردم سالاری دینی _____
۱۹۹. تفاوت ها و اشتراکات فقه سیاسی شیعه با فقه حنفی در مشارکت مردمی _____
۲۱۹. ۳. ادله و مبانی فقهی فعالیت های انتخاباتی در فقه شیعه و حنفی _____
۲۲۰. مبانی فقهی فعالیت های انتخاباتی در فقه شیعه _____
۲۲۰. ۱. حقوق انسانی و فعالیت های انتخاباتی _____
۲۲۰. الف) معنا و مفهوم حق در دستگاه فقه _____
۲۲۲. ب) ادله اثبات حق با سازوکار فقهی _____
۲۲۳. ج) رویکرد نوگریان _____

- ۲۲۳ ..... اصالت الاباحه یکم.
- ۲۲۴ ..... اصالة البرائة دوم.
- ۲۲۵ ..... سوم. اصالت الحظر و توقف «اباحه شرعی»
- ۲۲۷ ..... چهارم. اصالة الاشتغال
- ۲۲۸ ..... ۲. آزادی سیاسی و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۳۱ ..... ۳. عقل و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۳۳ ..... ۴. سیره عقلا و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۳۵ ..... ۵. عرف و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۳۸ ..... ۶. بیعت و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۴۱ ..... ۷. شورا و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۴۴ ..... ۸. وکالت و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۴۸ ..... ۹. نقش نظارتی مردم و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۴۹ ..... الف) امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۵۳ ..... ب) نصیحت ائمه مسلمین
- ۲۵۴ ..... ۱۰. عدالت اجتماعی و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۵۶ ..... مبانی فقهی فعالیت‌های انتخاباتی در فقه حنفی
- ۲۵۶ ..... ۱. شورا
- ۲۶۲ ..... ۲. اجماع و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۶۵ ..... ۳. عرف و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۶۸ ..... ۴. قیاس و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۷۳ ..... ۵. استحسان و فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۷۵ ..... استحسان در گذر تاریخ
- تفاوت‌ها و اشتراک‌های فقه سیاسی حنفی با فقه سیاسی شیعه در مبانی فقهی
- ۲۷۶ ..... فعالیت‌های انتخاباتی
- ۲۷۷ ..... ۱. اشتراکات
- ۲۷۷ ..... الف) شورا
- ۲۷۹ ..... ب) عرف

۲۸۱. ۲. نقاط افتراق در فقه سیاسی حنفی _____
۲۸۱. الف) اجماع _____
۲۸۳. ب) قیاس _____
۲۸۳. ج) استحسان _____
۲۸۴. ۳. نقاط افتراق در فقه سیاسی شیعه امامیه _____
۲۸۴. الف) حقوق انسانی _____
۲۸۵. ب) آزادی سیاسی _____
۲۸۶. ج) عقل _____
۲۸۷. د) سیره عقلا _____
۲۸۸. ه) بیعت _____
۲۹۰. و) وکالت _____
۲۹۱. ز) نقش نظارتی مردم _____
۲۹۹. ۴. احکام فعالیت‌های انتخاباتی از منظر فقه شیعه و فقه حنفی _____
- بررسی احکام فعالیت‌های انتخاباتی از طریق بهره‌گیری از اهرم قومی، طایفه‌ای، دینی و مذهبی _____ ۳۰۰
۱. از منظر فقه سیاسی شیعه _____ ۳۰۰
۲. فقه حنفی و بهره‌گیری از اهرم دینی، مذهبی، قومی و طایفه‌ای در فعالیت‌های انتخاباتی _____ ۳۰۸
۳. نقش دین و مذهب در شکل‌دهی اجتماعی _____ ۳۱۴
۴. بررسی تطبیقی و تبیین تفاوت‌ها و اشتراکات _____ ۳۱۸
- بررسی احکام فعالیت‌های انتخاباتی در قالب تبانی با بزرگان و شخصیت‌های اجتماعی صاحب نفوذ _____ ۳۲۱
۱. از منظر فقه سیاسی شیعه _____ ۳۲۱
۲. از منظر فقه سیاسی حنفی _____ ۳۲۶
۳. بررسی تطبیقی و تبیین تفاوت‌ها و اشتراکات _____ ۳۲۷
- احکام فعالیت‌های انتخاباتی از رهگذر تبانی با احزاب و نهادهای سیاسی، نظامی، اقتصادی و فرهنگی _____ ۳۳۰

۱. از منظر فقه سیاسی شیعه ۳۳۰
  ۲. از منظر فقه سیاسی حنفی ۳۳۸
  ۳. بررسی تطبیقی و تبیین تفاوت‌ها و اشتراکات ۳۴۳
- احکام فعالیت‌های انتخاباتی از طریق ارائه شعارها، وعده‌ها، برنامه‌های آرمانی و تبلیغات پُر هزینه مثل پوستر، بنر و... .. ۳۴۶
۱. از منظر فقه سیاسی شیعه ۳۴۶
  ۲. از منظر فقه سیاسی حنفی ۳۵۳
  ۳. بررسی تطبیقی و تبیین تفاوت‌ها و اشتراکات ۳۵۷
- بررسی احکام فعالیت‌های انتخاباتی در بستر نقد، توهین، تخریب شخصیت دیگران یا انتقاد از سایر نامزدها ۳۵۹
۱. از منظر فقه سیاسی شیعه ۳۵۹
  ۲. از منظر فقه سیاسی حنفی ۳۶۶
  ۳. بررسی تطبیقی و تبیین تفاوت‌ها و اشتراکات ۳۷۱
- احکام فعالیت‌های انتخاباتی در قالب ارائه خدمات، سرویس‌ها، شام‌ها و توزیع اموال ۳۷۳
۱. از منظر فقه سیاسی شیعه ۳۷۳
- الف) قرآن و حرمت رشوه ۳۷۷
- ب) روایات و حرمت رشوه ۳۷۸
- ج) اجماع و حرمت رشوه ۳۸۰
- د) عقل و حرمت رشوه ۳۸۰
- ه) عمومیت مفهوم رشوه ۳۸۰
۲. از منظر فقه سیاسی حنفی ۳۸۴
  ۳. بررسی تطبیقی و تبیین تفاوت‌ها و اشتراکات ۳۸۹
- احکام فعالیت‌های انتخاباتی از طریق بهره‌گیری از امکانات دولتی و موقوفات ۳۹۲
۱. از منظر فقه سیاسی شیعه ۳۹۲
  ۲. از منظر فقه سیاسی حنفی ۳۹۴
  ۳. بررسی تطبیقی و تبیین تفاوت‌ها و اشتراکات ۳۹۸

احکام فعالیت‌های انتخاباتی در قالب بهره‌گیری از مطبوعات و رسانه‌های جمعی

مانند سینما، تلویزیون، رادیو، و سایت‌های اینترنتی _____ ۴۰۱

۱. از منظر فقه سیاسی شیعه _____ ۴۰۱

الف) تعهد رسانه‌ها _____ ۴۰۳

ب) حق دسترسی به رسانه‌ها _____ ۴۰۴

ج) کارکرد تلویزیون در مبارزات و تبلیغات و فعالیت‌های انتخاباتی _____ ۴۰۵

۲. از منظر فقه سیاسی حنفی _____ ۴۱۰

۳. بررسی تطبیقی و تبیین تفاوت‌ها و اشتراکات _____ ۴۱۲

۵. نتیجه‌گیری نهایی _____ ۴۲۱

کتابنامه _____ ۴۴۱